

Antikvarisk kontrollrapport 2012:40

Byggnadsvårdsåtgärder på timmerstommar Etapp 1, stall, lider och bod, Etapp 2, magasin

Hertigbo 1:21
Huddunge socken
Heby kommun
Uppsala län



Dnr Km 357/2012
Agnetha Pettersson, 2012



UPPLANDSMUSEET

**Byggnadsvårdsåtgärder på timmerstommar
Etapp 1, stall, lider och bod, Etapp 2, magasin**

Hertigbo 1:21
Huddunge socken
Heby kommun
Uppsala län

Dnr Km 357/2012
Agnetha Pettersson, 2012

Omslagsfotografi: Byte av syllstock på bod och syllstockar och stockvarv på magasin
Foto: Agnetha Pettersson, Upplandsmuseet, 2012

Rapport 2012:40

© Upplandsmuseet, 2012

Upplandsmuseet, Fyristorg 2, 753 10 Uppsala
Telefon 018/16 91 00, telefax 018/69 25 09
www.upplandsmuseet.se
info@upplandsmuseet.se

Innehåll

Beslut om bidrag till utförda byggnadsvårdsåtgärder

Beställare

Entreprenör

Byggmöten och slutbesiktning

Åtgärdsprogram

Allmänt om Hertigbo (fd Nordsjö 1:2)

Beskrivning av stall, portlider och bod före åtgärder

Stall

Portlider

Bod

Stall, lider och bod efter utförda åtgärder

Stall

Portlider

Bod

Beskrivning av magasin före åtgärder

Magasin efter utförda åtgärder

Referenser

Otryckta källor

Arkiv

Administrativa uppgifter

Beslut om bidrag till utförda byggnadsvårdsåtgärder

Länsstyrelsen Uppsala län, Kulturmiljöenheten, utfärdade 2012-07-04 ett beslut om bidrag till byggnadsvårdsåtgärder på magasin och stall/liderlänga på Hertigbo 1:21(Lst Dnr 434-5067-11, UM Dnr Km 357/2012), efter ansökan från fastighetsägaren.

Länsstyrelsens beslut anger att byggnadsvårdsarbetena ska utföras under överinseende av antikvarisk expert. Upplandsmuseet har av fastighetsägaren anlåtts att svara för den antikvariska kontrollen.

Beställare

Hans Bäckström och Magnus Johansson.

Entreprenör

Timmerarbeten på stall, lider och bod har utförts av Timmermanen NLS, Nicolas Lobel Sundqvist och Jacob Borén.

Timmerarbeten på magasin har utförts av Gysinge Kulturbygg, Dan Gavell och Jonas Marcus.

Byggmöten och slutbesiktning

Startmöte inför planerade åtgärder på stall, lider och bod hölls 2012-08-30 i närvaro av Hans Bäckström, Nicolas Lobel Sundqvist, Jacob Borén och Agnetha Petersson, Upplandsmuseets kulturmiljöavdelning.

Besiktning under pågående byggnadsvårdsåtgärder gjordes 2012-09-07 i närvaro av Hans Bäckström, Magnus Johansson och Agnetha Pettersson.

Slutbesiktning hölls 2012-10-19 i närvaro av Hans Bäckström, Nicolas Lobel Sundqvist och Agnetha Pettersson.

Startmöte inför planerade åtgärder på magasin hölls 2012-08-23 i närvaro av Hans Bäckström, Magnus Johansson, Dan Gavell och Agnetha Pettersson.

Besiktning under pågående byggnadsvårdsåtgärder gjordes 2012-10-19 och 2012-10-24, det senare tillfället i närvaro av Dan Gavell, Jacob Marcus och Agnetha Pettersson.

Slutbesiktning hölls 2012-11-05 i närvaro av Hans Bäckström, Dan Gavell och Agnetha Pettersson.

Åtgärdsprogram

Åtgärder har beskrivits i offerter upprättade av Timmermannen NLS respektive Gysinge Kulturbygg, daterad 2011-10-16.

Skadebild och åtgärdsbehov diskuterades i samband med inledande möten 2012-08-23 respektive 2012-08-30.

Allmänt om Hertigbo (fd Nordsjö 1:2)

Bebyggelsen på Hertigbo 1:21 uppfördes någon gång efter laga skiftets genomförande 1858 i Nordsjö by. I samband med laga skiftet fick bonden Anders Larsson flytta ut från den gamla bytomten till befintlig gårdstomt. Gården har en välbevarad gårdsstruktur, med mangård med mangårdsbyggnad med femdelad plan, /drängstuga/bryggghus, magasin och jordkällare, och fägård med stall, lider, bodar, loge och ladugård.

Beskrivning av stall, lider och bod före åtgärder

Längan med stall, lider och bodar med överliggande loft är uppförd med liggstomme på stengrund. Längans södra gavel utgörs av resvirke, med syllstock samt timmer i innanförhängande gavelröste. Timmerstommen är struken med faluröd slamfärg. Dörrar, luckor och knutbrädor är tjärstrukna/svartmålade. Det gemensamma sadeltaket har en täckning i enkupigt lertegel med takpannorna infällda i vindskidorna samt nockpannor.



Längan med stall, lider och bod, från S



Längan med stall, lider och bod, från NO

Stall

Stallets timmerstomme hade en rötškada i syllstock och i timmervarv på väggen på långsidan mot öster. Skadan har förorsakats av den sekundära duschkabin som tidigare har stått på platsen.



Längan med stallet, från SV



Rötskador i syllstock respektive i stockvarv på stallets långsida mot Ö



Ytliga rötskador i syllstock på stallets långsida mot V

Portlider

Portliderstolpen th om portlidret och på lidrets östra sida hade glidit ut från den underliggande grundstenen. Portliderstolpen hade rötskador i det nedre partiet.



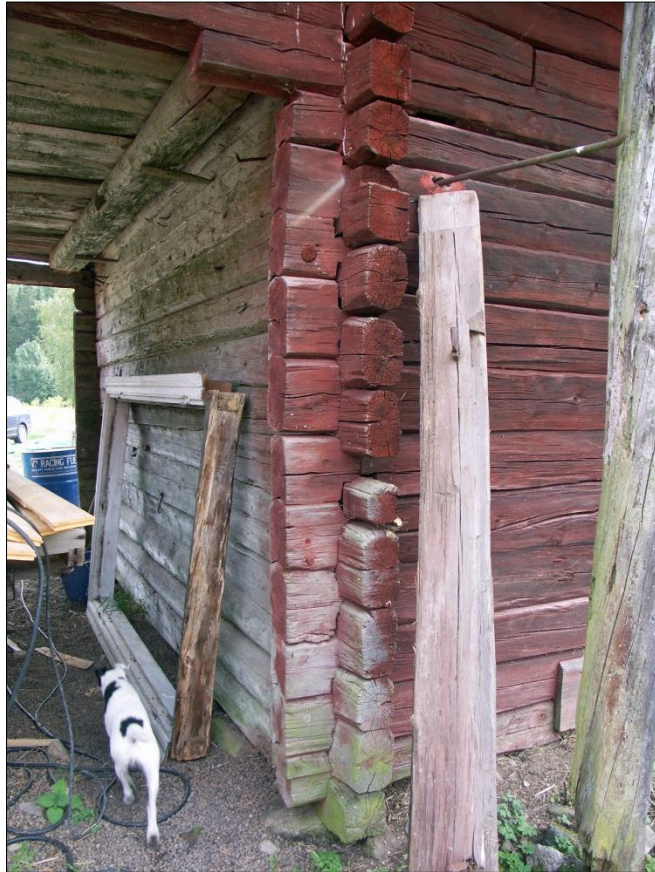
Utkalvande portliderstolpe th om portlidrets öppning mot Ö



Rötskador i portliderstolpens nedre del, syllstocken ej framdragen till portliderstolpen



Stockvarv itappad i portliderstolpen i lidrets öppning mot V



Portlidrets öppning mot V och fägården saknar portliderstolpe

Bod



Bodlängans långsida mot Ö



Syllstock som planerades att ersättas på boddelen närmast portlidret



Tröskeln i bodens syllstock hade sågats bort i ett tidigare skede



Ifyllnadsstocken på bodens långsida mot V hade sjunkit ned

Stall, lider och bod efter utförda åtgärder

Byggnadsvårdsåtgärderna har i huvudsak avsett timmerarbeten, med timmerbyte, ilagning och rensning av rötskadat timmer. Åtgärderna har i huvudsak utförs likt tidigare befintligt i utförande och materialval.

Ersättningstimmer har utgjorts av handbilad furu. Timret har levererats av Sätters Ångsåg AB Karl Hedin. Timret hade legat på tork i sex månader.

Stall

Det rötskadade partiet av syllstocken på långsidan mot öster har ersatts förbi timmerknut. Syllstocken har fästs med dymlingar, diagonalt snett inifrån, då knutkedja saknas intill dörren. Stockvarv fyra mellan timmerknut och dörr har ersatts då den var rötskadad och angripen av skadedjur ända in till bakomliggande panel. Rötskadade partier av stockvarv fem, sex och sju har rensats och halvsulats.

Markytan intill stallets långsida mot väster och fägården har grävts ur, grundstenar har frilagts och den utgrävda ytan har fyllts med dräneringssingel. Syllstocken har huggits rent från rötskadade partier, men har bibehållits i övrigt.



Syllstock och stockvarv fyra, fem, sex och sju har renbuggits från rötskadade partier



Stallets långsida mot Ö med ersatt partier av syllstock och stockvarv fyra samt rensade och halvslade partier



Syllstock på stallängans långsida mot V har rensats från rötskadade ytskikt

Portlider

Portliderstolpens rötskadade nedre parti har sågats bort. Portliderstolpen har riktats och förankrats med dymlingar mot timmerstommen. Grundstenen har återlagts på plats under portliderstolpen.

Portlidret har tv om öppningen mot mangården kompletterats med en portliderstolpe med hålkäl likt den befintliga th om öppningen.

Bod

Timmerstommen har lyfts och riktats inför åtgärder.

Markytan i anslutning till dörr och saknad tröskel på bodens långsida mot öster har grävts ur och fyllts i med dräneringssingel.

Syllstocken på boden närmast portlidret och på dess långsida mot öster har ersatts i sin helhet, dragits fram till portliderstolpen och tappats in i denna och, placerats på den återlagda grundstenen samt förankrats med dymlingar då knutkedja saknas. Syllstocken har inte försetts med urtag för tröskel. Ett parti av stockvarv två, timmervarvet ovanför syllstocken, har ersatts. Knutbrädorna återställes alternativt nyttillverkas med de befintliga som mall, då dessa är rötskadade nedtill. Befintliga knutbrädor var profilerade efter timmerstommen.

Timmervarvens långdrag befanns vara bra.

Ifyllnadsstocken på bodens långsida mot väster och fägården har lyfts upp i läge. Markytan intill långsidan mot väster och fägården har grävts ur, grundstenar har frilagts och den utgrävda ytan har fyllts med dräneringssingel.



Timmerstommen har lyfts och riktats på bodlänga och portlider



Ersatt syllstock som nu sluter an till portliderstolpen, ersatt parti i stockvarv två



Ifyllnadsstocken på bodens långsida mot V har lyfts upp i läge och grundstenar har lagts på plats

Övrigt

Ersättningstimret i stockvarv sex och sju till vänster om stallets fönster och som inte har strukits med slamfärg hade fått en beläggning med ytmögel pga av den fuktiga väderleken. Ytorna kontrolleras, borstas rena och slamfärgas under torrare väderleksförhållanden våren 2013. Slamfärgning har utförts med faluröd slamfärg utan linolja.

Beskrivning av magasin före åtgärder

Magasinet är uppfört med liggtimmerstomme med haklaxknutar och vilar på stenplint. På byggnadens södra långsida finns två plankdörrar som leder in till varsin bod. Plankdörrarna har utvändigt en liggande spontad panel. En invändig trappa leder upp från den ena boden till loftet. Sadeltaket hade en täckning med enkupigt lertegel samt nockpannor. Tegeltäckningen lades om av fastighetsägarna 2012, då trasiga pannor ersattes. I samband med detta ersattes läkten och partier av underlagstaket.



Magasinets långsida mot S och gaveln mot Ö



Magasinets långsida mot S med plankdörrarna till de två bodrummen



Haklaxknut i magasinets hörn mot SO



Syllstock/tröske i anslutning till boddörren närmast mot Ö



Magasinet's gavel mot V och långsida mot S



Brott i syllstocken på magasinets gavel mot V, i anslutning för håltagning för golvbjälklag





Magasinets gavel mot Ö och långsida mot N. På långsidan finns två ventilationsöppningar med luckor



Långsidan mot N med rötskador i timmerstommen, fickor och halvsulningar



Långsidan mot N med rötskador i timmerstommen, fickor och halvsulningar

Magasin efter utförda åtgärder

Byggnadsvårdsåtgärderna utfördes under veckorna 41 – 43, 2012.

Hela timmerstommen har lyfts med hjälp av domkraft samt riktats. I samband med lyftning av stommen har utgrävningar utförts i anslutning till bärande stenplintar. Plintarna har justerats och återplacerats i ursprungligt läge under hörnknutarna.

Långsidan mot söder har under mittpartiet kompletterats med ny sten med större yta, vilken i sin tur vilar på en flat sten i botten. Gavlarna har kompletterats med stenplint under i mittpartierna i anslutning till golvbjälklag, vilket har pallats upp längre in än tidigare befintligt. Timmerstomme och bjälklag vilar nu på fler stödjecpunkter än tidigare.

Syllstocken har bytts i sin helhet på långsidan mot söder. Den tidigare befintliga syllstocken var mycket böjd.

Tröskeln under boddörr på långsidan mot söder har konditionsbesiktigats.

Vattlisten ovanför dörrarna på långsidan mot söder har ersatts.

Syllstocken plus mindre parti av stockvarv två mot timmerknut mot nordväst har ersatts på gaveln mot väster. Åtgärderna blev mindre än planerade på denna sida, då stockvarv två var i sådan kondition att endast en begränsad ilagning bedömdes behöva utföras.

Syllstocken samt stockvarv två och tre ersattes i sin helhet på långsidan mot norr.

Ersättningstimret har knutats in med haklaxknutar likt befintligt.

Hörnjärnen har satts tillbaka utom på knuten mot sydväst, där haklaxknuten är ny.

Ersättningstimmer har utgjorts av handbilad furu.



Jonas Marcus provar in den nya syllstocken på långsidan mot S



Jonas Marcus justerar ny syllstock



Nya syllstockar har monterats på magasinets gavel mot V och långsida mot S



Ny syllstock och skarvat stockvarv på magasinets gavel mot V



Ny syllstock och två nya stockvarv med haklaxknutar på magasinets långsida mot N



Ny syllstock och två nya stockvarv med haklaxknutar på magasinets långsida mot N



Ny syllstock samt två nya stockvarv på magasinets långsida mot N



Golvhjälklag intimrat i syllstock och vilande på stenplint, magasinets långsida mot N



Stenplinten i anslutning till golvbjälklaget på magasinets gavel mot Ö efter utgrävning och justering



Tidigare befintlig syllstock från magasinets långsida mot S samt nytillverkad syllstock

Övrigt

Haklaxknuten i anslutning till syllstockarna på hörn mot sydväst glipar något, men bör sätta sig.

Runt stenplintarna kompletteras lämpligen med bergkross 0 – 8 med inslag av stenmjöl. Fyllningen ska inte ge utrymme för ansamling av vatten och is.

I samband med byggnadsvårdsåtgärderna på magasinets timmerstomme, diskuterades en panelning av byggnadens norra långsida i syfte att skydda denna mot fortlöpande skador och för att undvika behov av framtida timmerbyte. Stockvarven är delvis rötskadade, med ytliga fickor och har tidigare halvsulningar.

Panelbrädorna monteras i så fall upp till ventilationsöppningarnas underkant, och avslutas med en vattlist. Den övre delen av väggen med de luckförsedda öppningarna är skyddad av den utskjutande takfoten.

Läkten utformas som enkel läkt utan profilering. I samband med panelning förses knutarna mot nordväst och nordost med knutbrädor

Upplandsmuseet och Länsstyrelsen anser en panelning av magasinets norra långsida vara en rimlig åtgärd med hänsyn till timmerstommens kondition.

Gysinge Kulturbygg föreslog att magasinets norra långsida kompletteras med en följare monterad med vagnsbult, då ett rötskadat stockvarv i väggens mittparti kalvar ut något.

Referenser

Otryckta källor

Länsstyrelsen Uppsala än, Beslut 2012-07-04, Dnr 434-5067-11, *Bidrag till byggnadsvårdsåtgärder på härbre och stall/liderlänga, Hertigbo 1:21 Huddunge socken, Heby kommun, Uppsala län*

Upplandsmuseet, Agnetha Pettersson, 2012-08-29, *Möte inför planerade åtgärder på magasin, Hertigbo 1:21, Huddunge socken, Heby kommun, Lst Dnr 434-5067-11*

Upplandsmuseet, Agnetha Pettersson, 2012-09-03, *Möt inför planerade åtgärder på långa med stall, lider och bodar, Hertigbo 1:21, Huddunge socken, Heby kommun, Lst Dnr 434-5067-11*

Upplandsmuseet, Agnetha Pettersson, 2012-10-25, *Slutbesiktningssintyg på etapp 1, Byggnadsvårdsåtgärder på stall, lider och bod, Hertigbo 1:21 (fd Nordsjö 1:2), Huddunge socken, Heby kommun, Lst Dnr 434-5067-11*

Upplandsmuseet, Agnetha Pettersson, 2012-11-05, *Slutbesiktningssintyg på etapp 2, Byggnadsvårdsåtgärder på magasin, Hertigbo 1:21 (fd Nordsjö 1:2), Huddunge socken, Heby kommun, Lst Dnr 434-5067-11*

Arkiv

Upplandsmuseets arkiv

Administrativa uppgifter

Plats:	Hertigbo 1:21
Typ av kontroll:	Antikvarisk kontroll
Orsak till kontroll:	Timmerarbeten på stall, lider, bod och magasin
Antikvarisk personal:	Agnetha Pettersson, Upplandsmuseet
Rapportansvarig:	Agnetha Pettersson
Fotograf:	Agnetha Pettersson
Upplandsmuseets Dnr:	Km 357/2012
Beställare:	Länsstyrelsen Uppsala län, Kulturmiljöenheten
Beställarens Dnr:	Lst Dnr 434-5067-11